17
(3530)
28. 8. 2020
Cena 0,40 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

Україна відзначила День Незалежності

У День відзначення Україною 29-ї річниці незалежності 29 днів підряд на Донбасі немає бойових втрат. Про це заявив Президент Володимир Зеленський під час виступу на Софійській площі.

«Рік тому я розповідав про те, як кожний мій ранок починається з СМС-повідомлення від Генерального штабу України. СМС про кількість поранених та загиблих за минулу добу на передовій. Цифри бувають різними, та тільки одне повідомлення робить ранок добрим: «поранених – нуль, загиблих – нуль». Сьогодні 29-ий день поспіль у мене і всієї нашої України ранок дійсно добрий. Так, перед нами постало багато нових викликів. Але сьогодні – 29 днів, як на сході України у нас немає бойових втрат», – підкреслив Президент.

Він додав, що наразі 29 днів, як українські міста та села не ховають своїх героїв, 29 днів, як дружини та діти чують у телефонній слухавці: «Цілую вас, мої рідні. Скоро повернусь додому».

Зеленський розповів, що нещодавно, перебуваючи на сході держави, запитав у місцевих жителів, чи чули вони новину про «тишу», та запевнив, що у відповідь йому сказали: «Ми чуємо не новину. Ми чуємо тишу».

«І сьогодні, у 29-ий день перемир'я, у 29-ту річницю Незалежності, ми всі просимо Бога лише про одне: нехай дні тиші стануть місяцями, місяці – роками, роки – століттями, а потім тисячоліттями. Миру, злагоди і процвітання українській землі!», – наголосив глава держави.

24 серпня Україна святкує День Незалежності, проголошену 1991 року.

УКРІНФОРМ.

Президент України нагородив орденом Мароша Шефчовича

Президент Володимир Зеленський у День незалежності відзначив державними нагородами України ряд європейських дипломатів та політиків «за вагомий особистий внесок у зміцнення міжнародного авторитету України і розвиток міждержавного співробітництва».

Згідно з текстом указу, орденом князя Ярослава Мудрого II ступеня нагороджено віцепрезидента Європейської комісії Мароша Шефчовича і депутата парламенту Чехії Карела Шварценберга.

В цілому Зеленський відзначив нагородами 25 іноземних громадян.

р

Ухвалили план діяльності і підготовку Регіональної конференції СРУСР

Регіональна рада СРУСР в Пряшеві 12 серпня 2020 р. підсумувала дотеперішню діяльність і ухвалила програму дій організації в другому півріччі цього року.

В другому півріччі Регіональна рада проведе ряд акцій, серед них зустрічі з українською піснею в рамках акції «Наша дума, наша пісня», вечори-бесіди з відомими особами, «Вечір пошани до старших».Передбачено також проведення традиційного туристичного походу за участю працівників і прихильників колишньої Української студії Словацького радіо в Пряшеві.

Найважливішим завданням в другому півріччі буде підготовка Регіональної конференції СРУСР.

-ево-

66 Свято культури
русинів-українців Словаччини

11. – 12. 09. 2020 р.

СВИДНИК

Радість з повернення під дощем

55 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини

Як і інші цьогорічні центральні акції Союзу русинів-українців СР, так і Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини із-за пандемії коронавірусу не міг відбутися у планованому терміні, який припадав на 6 – 7 червня. Як тільки-но ситуація змінилася, головні організатори фестивалю – СРУСР та село Камйонка – домовились на новому терміні. Коли вибрали дату 23 серпня 2020 р., то ніхто не міг знати, що всі попередні дні, як і дні, які будуть слідувати після цієї дати, будуть гарними, сонячними, теплими і лише якраз ця неділя принесе дощ, який в цьому підтатранському краю майже цілий день буде насичувати спраглу землю. Як не парадоксально, але те, що дощ йшов майже безперебійно, полегшило роботу організаторам. Зайво було й думати над якимись альтернативами і комбінаціями. Всім було ясно, що за такої погоди на амфітеатрі не можна проводити програму і треба сконцентруватися лише на місцевий Дім культури.

▲ *Жіноча співацька група «Дуброва» із Зубного – лауреат 32-го конкурсу співацьких груп ім. С. Бітнера, який проходив в рамках цьогорічного Фестивалю фольклору русинів-українців Словаччини.*

Якщо попередні фестивалі завжди проходили протягом двох днів, то на цей раз, з оглядом на ситуацію, було вирішено провести лише одноденний фестиваль з двома програмами. Першою, під назвою «Голосе, голосе…» був конкурсний огляд співацьких груп ім. Степана Бітнера, який в рамках фестивалю проходив уже тридцять другий раз. З 14-ох груп, які подали заяву в конкурс, нарешті, у Камйонку приїхало 10.

Як сказав член фахового журі Варфоломій Сотак (дальшими членами були Яна Любимова та Віктор Гащак), рівень виконання пісень був вищим, ніж минулого року. Та не лише те. Кожна з груп заінтересувала глядачів чимось іншим. Жінки з Порача драматургією і хореографією прощання молодиці з своїми товаришками, чоловіки з того ж села могутнім співом своїх традиційних пісень, подібно як і чоловіки з Камйонки та Якуб'ян. А жінки з цього своєрідного села заспівали пісні, які у них співаються на хрестинах. Співаки «Ґаштанки» із Стразького, на відміну від інших чоловічих співацьких груп, співали дуже витончено і спокійно. Але, мабуть, найбільше оплесків дісталося двом дитячим співацьким групам, які, на жаль, були єдині, котрі в конкурсі репрезентували наше наймолодше покоління. Зокрема група молодших дівчат із Словінок з білими хустками на голові і в довгих сорочках – льолях підняла хвилю емоцій і, напевно, у тих старших глядачів і повернення до часів свого дитинства. Ніби якраз про цих дівчаток з села, відрізаного від основної маси нашого етносу, думав Тарас Шевченко, коли писав: *Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло.* Цей приклад роботи з дітьми, за яким стоїть Марія Маршалова, показує, що при добрій охоті можна з дітьми досягти багато чого і в області фольклору та народного співу.

▲ *55 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини відкривають староста Камйонки Юрій Єдинак та в.о. голови ЦР СРУСР Павло Богдан. Разом з ними на сцені ювіляр Юрій Ванчик, довгорічний педагог, член організаційного комітету фестивалю і місцевого фольклорного колективу «Барвінок-сеньйор».*

▲ *Уже лише сам вихід на сцену молодшої групи «Словіночка» із Словінок викликав захоплення глядачів.*

З оглядом на меншу кількість учасників конкурсу, організатори вирішили не ділити їх на категорії. Лауреатом конкурсу журі оголосила жіночу співацьку групу «Дуброва» із Зубного, яка представилася віночком темпераментних місцевих пісень у супроводі капели фольклорного колективу «Шінява» із Снини. Перше місце приділила жіночій співацькій групі «Порачан» з Порача, друге – чоловічій групі «Кечера» з Якуб'ян, а третє місце зайняла ЧСС «Ґаштанка» із Стразького.

Після того, як організатори та учасники фестивалю поклали вінок до пам'ятника полеглим у 1-ій та 2-ій світових війнах, в місцевому Домі культури розпочалася друга програма фестивалю під назвою «Барвінкова Камйонка». Відкрили її староста села Камйонка Юрій Єдинак та виконуючий обов'язки голови ЦР СРУСР Павло Богдан. Разом з тим вони привітали з 80-річ-

(Продовження на 2 стор.)

Уряд оголосив нові природні заповідники – Вигорлатський праліс та Ридошова

Озеро Морське Око

буде також суворо захищене в резервації Вигорлатський праліс

Вигорлатський праліс та Ридошова будуть природними заповідниками. Таке рішення 19 серпня 2020 р. на пропозицію Міністерства навколишнього середовища СР прийняв Уряд Словацької Республіки.

Природний заповідник Вигорлатський праліс буде охоплювати хотар Валяшківців в південній, центральній та північній частинах (окр. Гуменне), хотарі сіл Земплинські Гамри, Колониця, Ладомирів, Снина, Стриговець, Стащин (окр. Снина), Поруба під Вигорлатом (окр. Михалівці) і Реметські Гамри та Вишня Рибниця (окр. Собранці).

«Метою оголошення природного заповідника «Ридошова» є забезпечити підтримання сприятливого статусу суб'єкта охорони природного заповідника «Ридошова», якими є три біотопи європейського значення і біотоп одного пріоритетного виду тварин європейського значення», – наголошується у матеріалі Міністерства охорони навколишнього середовища СР.

Таким чином, природний заповідник Вигорлатський праліс охоплює заповідні зони Вигорлат, Морське Око, Мотрогон, Поставка, Єдлинка, Баба під Вигорлатом, Снинський Камінь та Мале Морське Око. У той час як нинішня площа цих територій із 5-м ступенем захисту становить приблизно 322 га, природний заповідник Вигорлатський праліс охопить площу 1552 га. Це означає збільшення площі з найвищим ступенем захисту на 1230 га.

П'ятий ступінь захисту означає заборону вирубки лісу, полювання на дичину чи комерційного будівництва.

«Минуло 13 довгих років, поки Словацька Республіка виконала свої міжнародні зобов'язання перед Європейською Комісією, яка неодноразово звертала увагу колишнього уряду на нашу затримку з декларацією про заповідники»,– сказав міністр охорони навколишнього середовища СР Ян Будай.

Найсуворіший п'ятий рівень захисту Вигорлатського пралісу буде торкатися й озера Морське Око, охорону якого домагалися екологічні активісти, в тому числі представники лісоохоронного об'єднання «Vlk».

Рішення набуває чинності 15 вересня.

Джерело: Ministerstvo životného prostredia SR.

Пам'ятники Шевченку встановили рекорд

Напередодні Дня Незалежності Міністерство закордонних справ України вперше офіційно зареєструвало національний рекорд – за кількістю пам'ятників видатному українцю Тарасу Шевченку за кордоном.

Пряма мова міністра закордонних справ Дмитра Кулеби: «Мене завжди вражало, що ледь не всюди за кордоном, куди не поїдь, знайдеш пам'ятник Кобзареві. І ось ми провели дослідження кількості пам'ятників, підготували доказову базу і напередодні Дня Незалежності України офіційно зафіксували національний рекорд – за найбільшу кількість пам'ятників за кордоном одній людині. І ця одна людина – Тарас Шевченко».

▲ *В Словацькій Республіці нема пам'ятника Тарасу Шевченкові. В 1990 році у Братиславі було відкрито погруддя Т. Г. Шевченка роботи словацького скульптора О. Бенце.*

Деталі: За словами Кулеби, МЗС нарахувало 78 пам'ятників митцеві у 42 країнах світу.

Міністр закордонних справ відзначив, що йдеться не про монументи, а про «єдність великого українського народу», про те, що «Україна – всюди, де є пам'ятник Кобзареві, де є хоча б одна людина, яка каже про себе: «Я – українець».

Українська правда, 21 серпня 2020 р.

(Закінчення з 1 стор.)

чям довгорічного педагога та члена організаційного комітету фестивалю Юрія Ванчика, який донині є активним членом сеньйорського фольклорного колективу «Барвінок» в Камйонці. П. Богдан вручив йому Почесну грамоту СРУСР за особистий вклад у розвиток культури русинів-українців СР.

А потім вже були передані призи оціненим співацьким групам. Вони, як і ті групи, котрим цього року так не пощастило, представилися своїм співом присутнім глядачам. В програмі виступили також діти з камйонського дитсадка та колектив дорослих з прекрасним монтажем про дрітарів.

▲ *Гопак в неповторному виконанні Піддуклянського художнього народного колективу (ПУЛЬС) з Пряшева глядачів завжди піднімає із стільців.*

Радість з повернення під дощем

55 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини

Чудовим завершенням програми був виступ Піддуклянського художнього народного ансамблю (ПУЛЬС), який під керівництвом директора Юрая Швантнера своїм поверненням до класичної програми здобуває один успіх за другим. Не інакше це було й у Камйонці. Зокрема феноменальний гопак кілька разів підняв із стільців всіх глядачів заключної програми 55 Фестивалю фольклору русинів-українців Словаччини. Хочеться вірити, що наступний річник цього свята фольклору уже пройде за звичайних епідеміологічних, а може, й погодних умов і у традиційному терміні на зламі травня та червня.

– пб –

Фото Ладислава ЦУПЕРА.

«Лемківська ватра» онлайн

Щорічний етнографічний фестиваль – «Лемківска ватра» відбувся у польській Ждині у 38-й раз і вперше – онлайн.

Про це інформує черговий номер журнал «Ватра» (№3/2020), який надійшов у редакцію газети «Нове життя» в рамках обміну виданнями між Союзом русинів-українців Словацької Республіки і Об'єднанням лемків у Польщі. Якраз Об'єднання лемків у Польщі організує Ватру від 1982 року (перша Ватра відбулась 25 липня 1982 р.).

Хоча цього разу на зустрічі, що відбулася 17 – 19 липня, не було традиційних тисяч учасників Ватри через коронавірусні обмеження, але вони віртуально створили картини Лемківщини, передали емоції та лемківський дух і показали, наскільки важлива і дорога Ватра.

▲ *Зліва направо: ведучі Лука Дошна і Ольга Пиж та голова Об'єднання лемків Григорій Трохановський.*

Про «Лемківську ватру» онлайн поінформували варшавська газета «Наше слово», українські пресагентства, соціальні мережі, окремі українські організації, в тому числі Світова федерація українських лемківських об'єднань (СФУЛО).

Голова СФУЛО Ярослава Галик запросила усіх до участі в 39-й «Лемківській Ватрі» у Ждині. «Лемківська ватра» в Ждині – то є символ єднання лемків, то є місце зустрічі і спомину, знак нашої любові до рідного краю і лемківської сили», – зазначила вона у своєму відеозверненні.

У рамках зустрічі відбулося розпалення ритуальної ватри, пройшли виступи лемківських фольклорних колективів з США, Польщі, України, онлайн-презентація збірки репортажів, віртуальна дискусія, перегляд фільмів тощо. Для виступу у програмі з Словаччини були запрошені – «Лабірські бетяри» (Меджилабірці), «Свидницькі геліґонкари» (Свидник), фольклорний ансамбль «Basawell» (Пряшів).

Як зазначалося, з огляду на пандемію коронавірусу і пов'язані з цим обмеження, в період Ватри на території фестивалю була дозволена особиста присутність лише певних категорій осіб, зокрема, артистів, спеціалістів з відео- та фотозйомки, обслуговуючого персоналу.

▲ *Учасники ансамблю народного танцю «Студенти танцюють», які чекають на свій виступ. За ними – порожнє ватряне поле та таблички з назвами лемківських місцевостей.*

Фото з архіву Об'єднання лемків у Польщі.

Вітання з нагоди життєвого ювілею

14 вересня 2020 р. визначний життєвий ювілей святкує Марія Рибак з Братислави, уродженка прекрасного лемківського села Микова, рідного села батьків славного художника поп-арту Енді Варгола.

Марійка Рибак народилася 14 вересня 1950 р. в селянській родині Коропчаків. Українську основну школу закінчила в Малій Поляні у 1966 р., а в 1970 р. український клас Середньої педагогічної школи в Пряшеві. Під час студій в середній школі в Пряшеві була активною членкою молодіжного ансамблю «Весна». У 1975 р. закінчила Факультет фізкультури та спорту Університету ім. Коменського в Братиславі. У 1986 р. захистила докторську дисертацію.

Поступово вчила в двох основних школах в «Червоному Хресті» та в Братиславі по вул. Невдзовій. Від 1977-го по 1997 рік вчила в Середній фаховій поліграфічній школі в Братиславі. Від 1998 р. по сучасність – директорка приватного «фітнес-центру».

Заміж вийшла у 1975 р. за Романа Рибака, до свідомої української родини Рибаків, українських емігрантів із Західної України, які своїх дітей Романа і Ларису виховали національно свідомими. Середовище української сім'ї мало великий вплив на майбутню діяльність ювілярки в українській суспільно-культурній сфері.

З чоловіком Романом познайомилися у драматичному колективі ім. Тараса Шевченка в Братиславі, активними членами якого є по сьогодні. Виховали двох свідомих нащадків Славка і Ксенію.

Марійка Рибак активно працює і в суспільно-культурній сфері для поширювання культурних надбань нашого народу. Крім довгорічної діяльності у драматичному колективі Тараса Шевченка, є директоркою української недільної школи в Братиславі та головою Крайової пластової ради в Словаччині.

З нагоди прекрасного життєвого ювілею вітаємо Марійку Рибак від імені керівництва молодіжної організації Союзу скаутів «ПЛАСТ» русинсько-української молоді Словаччини, від учасників 25-ти літніх таборів та 23-ох Літніх шкіл українознавства, в яких ювілярка щорічно була активною учасницею не тільки як лектор, але і як головний спонсор призів для учасників таборів. Велика заслуга ювілярки і в тому, що учасниками таборів були і її діти Славко та Ксенія, а тепер онуки Рішко та Матько. Донька Ксенія є довгорічним комендантом пластових таборів.

Дорога наша Марійко, бажаємо Тобі міцного здоров'я, родинного щастя та злагоди, радісні хвилини в колі Твоїх найближчих і любимих онуків та багато витримки у Твоїй активній діяльності для українців-русинів, зокрема для молоді – нашого майбуття.

На многая і благая літа!

Олена та Левко ДОВГОВИЧІ

Духовий оркестр з Ужгорода здобув перемогу у міжнародному онлайн-конкурсі

Лауреат багатьох всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів, лауреат обласної премії імені Д. Є.Задора духовий оркестр Ужгородського музичного коледжу імені Д. Задора (керівник – заслужений артист України Ференц Томич) взяв участь в міжнародному онлайн-конкурсі «TATRA OF STARS – SLOVENSKO 2020», який проходив 25 – 27 липня 2020 року в Татранській Ломниці.

У цьому міжнародному конкурсі взяли участь конкурсанти з 12 країн – Словаччини, Росії, України, Вірменії, Азербайджану, Болгарії, Молдови, Кіпру, Угорщини, Іспанії, Узбекистану та Чехії.

Міжнародне журі у складі високопрофесійних європейських фахівців високо оцінило конкурсний виступ духового оркестру з українського Ужгорода та солістів оркестру – викладачів циклової комісії «Оркестрові духові та ударні інструменти» – заслуженого працівника культури України Артема Калинича та лауреатів всеукраїнського конкурсу Емериха та Томаса Поповичів, та присудило колективу почесне звання «Лауреат І премії конкурсу «TATRA OF STARS 2020».

р

Гордість нації – українці, які зробили прорив в науці

Сайт «Сьогодні» зібрав досягнення молодих українських вчених, які стали відомими на весь світ

Винаходами українців користується світ не одне десятиліття. Напевно, кожен українець знає ім'я Ігоря Сікорського, який сконструював перший вертоліт. Або Бориса Патона, який нещодавно пішов з життя. Вчений винайшов нові способи зварювання, в тому числі живих тканин, який використовується в хірургії. Або ім'я Сергія Корольова, головного конструктора перших ракет, штучних супутників Землі і космічних кораблів... Відомих українських вчених сотні.

В Україні і зараз багато талановитих дослідників, які рухають науку вперед.

Максим Юрженко створив пластик міцніше металу для літаків і ракет

Максим Юрженко розробив з колегами пластмасу легше і міцніше металів, які використовують в будівництві літаків і ракет. Вчений завідує відділом зварювання пластмас № 080 в Інституті електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України.

Цей пластик – це композитний матеріал на основі високотехнологічних полімерів, армованих вуглецевими волокнами. Вчені знайшли спосіб, як зробити так, щоб пластмаса була міцніше за метали, які використовуються в авіаційній галузі.

Валерія Ковач знайшла спосіб, як збирати розлиту нафту з поверхні води

Валерія Ковач, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Інституту геохімії навколишнього середовища НАН України, перший заступник голови Ради молодих вчених НАН України.

Їй з колегами вдалось розробити високопродуктивну мобільну лабораторну установку для виготовлення наносорбента на основі терморозширеного графіту (ТРГ). Розпилення такого сорбенту на місці аварій з розливами нафтопродуктів на водних об'єктах дозволяє швидко локалізувати і ліквідувати наслідки аварій. Сорбент поглинає нафтопродукт і утримує його на водній поверхні до сімдесяти днів з моменту розливу. Переваги такого підходу в тому, що із зібраної нафти можна повернути певну її частину, а решту використовувати як висококалорійне паливо. Проблема з розливами нафти одна з найбільших в усьому світі. Україна не виняток.

Артур Запорожець знайшов спосіб, як в реальному часі моніторити чистоту повітря

Артур Запорожець – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Інституту технічної теплофізики НАН України.

Артур Запорожець – співзасновник проєкту «Еко сіті» і старший науковий співробітник Відділу моніторингу та оптимізації теплофізичних процесів Інституту технічної теплофізики НАН України.

«Еко сіті» – це мережа станцій контролю забруднення повітря, які вже працюють в містах України.

Станції контролю забруднення повітря вже встановлені по всій Україні, а інформація відображається в реальному часі на сайті. Більш того, проєкт підключений до всесвітньої мережі і дані датчиків транслюються на весь світ через агрегатори даних про якість повітря.

Крім цифр, сайт проєкту виводить поради для населення при тому чи іншому забрудненні. Наприклад, коли не рекомендується займатися спортом на вулиці або не варто виходити на вулицю людям з серцево-судинними захворюваннями.

А навесні, коли на Житомирщині почалися пожежі, станції першими вловили продукти горіння і це допомогло швидше відреагувати на вогонь, зазначає Артур Запорожець.

Тепер вчені ведуть переговори, щоб вивести проєкт на державний рівень. Для держави це була б дешева альтернатива системи моніторингу забруднення повітря. Наприклад, Центральна геофізична обсерваторія в Києві видає дані з запізненням в один день, а на вихідних – із запізненням три-чотири дні.

Володимир Грінченко створив екран для захисту від магнітного поля

Він розробив з колегами екран, який знижує вплив магнітного поля від ліній електропередач на людину.

Повітряні лінії електропередач створюють магнітне поле, яке негативно впливає на здоров'я людини. А в Україні і західних країнах лінії електропередач проходять через населені пункти, а в деяких старих будинках вбудовані трансформаторні підстанції. У таких будинках рівень магнітного поля підвищений в десятки разів. Це небезпечно для здоров'я.

Володимир Грінченко – кандидат технічних наук, заступник директора з наукової роботи в Інституті технічних проблем магнетизму НАН України.

Олексій Пахунов допомагає Ілону Маску запускати ракети

Не можемо не згадати Олексія Пахунова, який створює «мізки» ракет в SpaceX. Він працює в команді програмістів, які відповідають за розробку програмного забезпечення для ракет. Олексій причетний, в тому числі, до запуску космічного корабля Crew Dragon на Міжнародну космічну станцію.

Розробник веде свій блог, в якому пише на профільні теми, про кар'єрний ріст і трохи розповідає про роботу в компанії.

Олексій Пахунов – головний інженер-програміст відділу програмного забезпечення польотів в SpaceX.

Марина В'язовська розв'язала задачу століття

Українська вчена Марина В'язовська розв'язала одну з найскладніших математичних задач, над якою вчені билися вже кілька століть.

Потрібно було знайти рішення, як розміщується в 8- і 24-мірних просторах нескінченна кількість точок, що відштовхуються одна від одної.

Марина В'язовська – кандидат фізико-математичних наук, професор Федеральної політехнічної школи Лозанни (Швейцарія).

Якщо пояснювати простою мовою, то суть завдання зводиться до того, яка точна кількість куль розміром з апельсин може поміститися в басейн певної форми. Над відповіддю завдання, яке ще в XVII столітті сформулював математик Йоганн Кеплер, вчені билися кілька століть, – каже Марина В'язовска. – Але це завдання стосувалася тривимірних об'єктів. Я ж знайшла рішення для восьмивимірних. Результати можуть застосовуватися в різних науках – фізиці, хімії, біології.

Зараз Марина живе в Швейцарії і працює в Швейцарському федеральному технологічному інституті.

Сайт «Сьогодні», 23 серпня 2020 р.

Про людей і світ

Саме так було названо передмову до словацького вибраного оповідань, новел польського письменника **Збіґнєва Влодзімєжа Фрончека «Жінка мене б'є»** («Žena ma bije»), яке появилось у видавництві «МРІЯ» (Пряшів) у перекладі **Івана Яцканина.**

▲ *На фото письменники (зліва) – **Збіґнєв Фрончек** та **Іван Яцканин**.*

Збіґнєв Влодзімєж Фрончек (Zbigniew Włodzimierz Fronczek) – відомий польський поет, прозаїк, публіцист, літературний критик.

Головний редактор часопису «Lublin. Kultura i społeczeństwo» / «Люблін. Культура і суспільство». Вірші, оповідання, репортажі і літературні замальовки Збіґнєва Влодзімєжа Фрончека перекладено багатьма мовами світу: англійською, французькою, німецькою, румунською, російською, білоруською. В Україні видано збірки оповідань і легенд: «Людський голос коня» (2010) і «Любов у Любліні» (2011), «Три женихи для Єви» (2015). Він автор-редактор двомовної антології сучасної української поезії «Гравітація взаємности» / Grawitacja wzajemności» (2013). Лауреат кільканадцяти літературних премій та відзнак.

Його книги у Польщі користуються великою популярністю, зокрема такі видання: «Тижня досить на всіх жінок світу» / «Tydzień wystarczy na wszystkie kobiety świata», opowiadania, 1984; «Вправи для огрядних жінок» / «Ćwiczenia dla otyłych kobiet», opowiadania, 1984; «Золото Білгорая» / «Złoto Biłgoraja», powieść, 1989; Лист до Господа Бога у Варшаву» / «List do Pana Boga w Warszawie», opowiadania, 1991; Поправки до портрета» / Poprawki do portretu», opowiadania, 1997; Народні оповідки жахів» / «Ludowe opwieści grozy», reportarze i szkice, 1998; Відліт» / «Odlot, powieść, 2001; «З сокирою крізь віки» / «Z siekier przez wieki», reportaże, szkice, opowiadania, 2003; «Прізвиська Любліна» / «Przezwiska Lublina», gawędy i szkice, 2005», «Любовний роман у Любліні» / «Romans w Lublinie», opowiadania i gawędy, 2007. Він також автор віршів, які я зібрав у книги «Ходіння по линві» (1976).

У творах Збіґнєва В. Фрончека читач зустрінеться з чортами, янголами, які розмовляють про людські справи, а люди зовсім полюдськи розмірковують про багатство, здоров'я, успіх. Багато з цих історій відбулося у польській провінції, в містечках і селах, та найбільше біля його рідного Завіхоста у Люблінському воєводстві. Звичайно, не бракують тут оповідання з Парижа, Рима, Вільнюсу, але

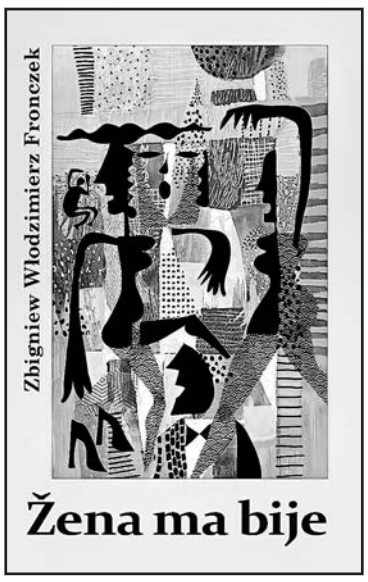

й українських Чернівців. Тут змішані гумористичні ситуації з історичними подіями, і тоді гумористично настроєні історії набувають трохи серйозніший тон, історичні події стають лише тлом.

Український письменник Словаччини, прозаїк, перекладач, публіцист Іван Яцканин з польським письменником Збіґнєвом Фрончеком вперше зустрівся у Києві під час міжнародної конференції «Слово без кордонів». Мова йшла про літературу, художній переклад. Після цієї зустрічі отримав з Любліна книги З. Фрончека. Від слова до діла, якщо хочеться, не так і далеко. На світі є словацьке вибране творів З. Фрончека. І таким способом «слово без кордонів» набрало конкретної подоби.

(яф)

Засновник наших радіопередач

9 серпня 2020 року минуло 115 років з дня народження Андрія Рудловчака

Його називали першим орачем. Першим орачем, який брав на свої плечі важку ношу – вперше в історії русинів-українців говорити по радіо їх рідною мовою.

І так в грудні 1934 року з Кошиць лунає перша передача. Радіожурнал почав свою діяльність.

Як відомо, радіомовлення для русинів-українців виникло в період першої Чехословацької Республіки у листопаді 1934 року як Радіослужба для Підкарпатської Русі з першою передачею 1.12.1934 року.

Андрій Рудловчак народився 9 серпня 1905 року в Нижньому Жипові (округ Требішов) у селянській родині. Його життя не було легке. Батько вмер скоро. Матері лише з трудом вдавалося виховувати своїх дітей. В 1925 році Андрій Рудловчак закінчує учительську семінарію в Ужгороді і вчителює в одному з найбідніших сіл – Ликицари (тепер Перечинський район Закарпатської області України). Через певний час він працює вже в рефераті Міністерства шкіл та освіти для Закарпаття в Ужгороді (1930 – 1934), активно залучається до різних спортивних і громадських гуртків та організацій, студіює.

Початок Другої світової війни поклав кінець першому етапу передач для Закарпаття. Андрій Рудловчак переїжджає спочатку в Прагу (до березня 1939 року), а згодом в Братиславу (1939 – 1948), де працює на господарському відділі Братиславського радіо.

Лише після війни створюються сприятливі умови для продовження радіопередач. До роботи залучає й дальших. Андрій Рудловчак ще в Братиславі організує передачі для русинів-українців Чехословаччини, а в 1948 році українська редакція переселяється в Пряшів – ближче до сім'ї своїх слухачів.

В Пряшеві Андрій Рудловчак включався і в громадську роботу – працював першим заступником голови Української Народної Ради Пряшівщини (УНРП), став одним

із засновників Культурного союзу українських труддящих (КСУТ), певний час очолював Окружний комітет КСУТ у Пряшеві. Поруч з редакторською роботою збирав народну творчість, співробітничав з журналами «Костер», «Дукля», газетами «Пряшевщина», «Нове життя», уклав кілька «Календарів», перекладав на українську мову підручники для шкіл.

Останніми роками працював на радіо рядовим редактором, проте завжди користався заслуженим авторитетом в колі співробітників і широкої громадськості.

Помер Андрій Рудловчак 19 вересня 1977 року.

-мі-

* * *

ДОВІДКА

Редакція радіомовлення для русинів-українців виникла 1-го грудня 1934 року у Кошицях як Радіослужба для Підкарпатської Русі. Передачі адресувалися русинам-українцям Закарпаття і Пряшівщини. До кінця жовтня 1938 р. редакція була складовою частиною Кошицької студії Чехословацького радіо. Після окупації Кошиць Угорщиною передачі припинилися. Відновлено їх у Пряшеві на період від 15. 1. до 14. 3. 1939 р. Знову відновлено 4. 3. 1941 р. з Братиславської студії Словацького радіо. Наступна перерва у передачах настала у зв'язку із СНП і воєнними подіями (серпень 1944 – листопад 1945), але в той час до русинів-українців Словаччини інформації про повстанські дії передавав Вільний словацький передатчик. 3. 8. 1948 р. редакцію із Братислави переміщено до Пряшева, де розгорнула діяльність під назвою Українська студія Чехо-Словацького радіо (1990-91 як Русинсько-українська). Від жовтня 1991 р. назви мінялися, але з 1993 р., після того, як з Пряшева почали транслюватися і передачі для інших національних меншин, до переселення у Кошиці несла назву Головна редакція національно-етнічних передач Словацького радіо.

29 серпня 2003 р. радіостудію адміністративним втручанням «зверху» (всупереч тому, що проти переселення під петицію підписалось більше 20 тисяч радіослухачів і прихильників радіо) радіостудію було переселено з Пряшева до Кошиць. Тим завершився найкращий 55-річний період в історії радіопередач для русинів-українців Словаччини.

-мі-

З історії

Фестивалю фольклору русинів-українців Словаччини

У 2020 році Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини в Камйонці Старолюбовнянського округу вступив у своє 55-річчя. Проходив він різними змінами.

Зроджувався фестиваль у далекому 1966 році ще у Старій Любовні. Тоді головний організатор – Культурний союз українських труддящих – організував його як Фестиваль української естради. Від 1967 року місцем його проведення стає Камйонка. Правда, доходило до змін назви: Фестиваль малих форм народного співу і танцю (1971), Фестиваль хорових колективів (1972), Фестиваль українського фольклору та хорового співу (1977 – 1988 рр.) і, нарешті, Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (від 1990 р.). Союз русинів-українців СР організує фестиваль після трансформації КСУТу в СРУСР (1990 р.).

Біля колиски проведення фестивалю стояв педагог і культурно-освітній діяч Степан Бітнер (1913 – 1994), іменем якого названо одну з фестивальних програм – конкурсний огляд співацьких груп «Голосе, голосе…».

1 Фестиваль української естради (Стара Любовня, 22 травня 1966 р.)
2 Фестиваль української естради (28 травня 1967 р.)
3 Фестиваль української естради (26 травня 1968 р.)
4 Фестиваль українсько-русинської естради (25 травня 1969 р.)
5 Фестиваль українсько-русинської естради (7 червня 1970 р.)
6 Фестиваль малих форм народного співу і танцю (6 червня 1971 р.)
7 Фестиваль хорових колективів (3 – 4 червня 1972 р.)
8 Фестиваль співацьких колективів (2 – 3 червня 1973 р.)
9 Фестиваль українських хорових колективів (1 – 2 червня 1974 р.)
10 Фестиваль українських хорових колективів (21 – 22 червня 1975 р.)
11 Фестиваль українських хорових колективів (5 – 6 червня 1976 р.)
12 Фестиваль українського фольклору та хорового співу (4 – 5 червня 1977 р.)
13 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (3 – 4 червня 1978 р.)
14 Фестиваль українського фольклору та хорового співу (2 – 3 червня 1979 р.)
15 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (7 – 8 червня 1980 р.)
16 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (13 – 14 червня 1981 р.)
17 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (5 – 6 червня 1982 р.)
18 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (4 – 5 червня 1983 р.)
19 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (2 – 3 червня 1984 р.)
20 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (1 – 2 червня 1985 р.)
21 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (31 травня – 1 червня 1986 р.)
22 Фестиваль українського фольклору та хорового співу (23 – 24 травня 1987 р.)
23 Фестиваль українського фольклору і хорового співу (28 – 29 травня 1988 р.)
24 Фестиваль українського фольклору (27 – 28 травня 1989 р.)
25 Фестиваль фольклору русинів-українців Чехо-Словаччини (27 травня 1990 р.)
26 Фестиваль фольклору русинів-українців ЧСФР (1 – 2 червня 1991 р.)
27 Фестиваль фольклору русинів-українців ЧСФР (30 травня – 31 травня 1992 р.)
28 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (12 – 13 червня 1993 р.)
29 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (12 – 13 червня 1994 р.)
30 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (10 – 11 червня 1995 р.)
31 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (8 – 9 червня 1996 р.)
32 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (31 травня – 1 червня 1997 р.)
33 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (6 – 7 червня 1998 р.)
34 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (5 – 6 червня 1999 р.)
35 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (10 – 11 червня 2000 р.)
36 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (9 – 10 червня 2001 р.)
37 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (8 – 9 червня 2002 р.)
38 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (7 – 8 червня 2003 р.)
39 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (5 – 6 червня 2004 р.)
40 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (4 – 5 червня 2005 р.)
41 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (3 – 4 червня 2006 р.)
42 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (2 – 3 червня 2007 р.)
43 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (31 травня – 1 червня 2008 р.)
44 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (30 – 31 травня 2009 р.)
45 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (5 – 6 червня 2010 р.)
46 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (4 – 5 червня 2011 р.)
47 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (2 – 3 червня 2012 р.)
48 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (1 – 2 червня 2013 р.)
49 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (31 травня – 1 червня 2014 р.)
50 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (30 – 31 травня 2015 р.)
51 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (4 – 5 червня 2016 р.)
52 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (3 – 4 червня 2017 р.)
53 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (2 – 3 червня 2018 р.)
54 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (1 – 2 червня 2019 р.)
55 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини (28 серпня 2020 р.)

Підготував М. Ілюк.

Виставка картин Ольги Ньорби

До кінця серпня 2020 року в культурно-туристичному центрі Бардієва була відкрита виставка ужгородської художниці Ольги Ньорби. Картини виконані акриловими фарбами на полотні.

«Трансформації» є логічним продовженням творчого доробку авторки й зображують стан людини у переломних чи доленосних життєвих ситуаціях. Оборонним муром молодої мисткині постав у серії робіт «Трансформації» її ліричний настрій. Володіння технічними прийомами передачі емоційного піднесення демонструє талановита художниця «відкритими» сюжетами, які запрошують глядача до відвертої розмови, в першу чергу із самим собою.

«Трансформації» авторки експонуються спільно із фотографічною колекцією Вацлава Турека «Придорожні каплички».

Календар

1.9. – День Конституції Словацької Республіки – державне свято.

2.9.1995 р. – помер хореограф, колишній методист ЦК КСУТ Юрій Прохазка (25). Народився 10.10.1920 р.

4.9.1875 р. – народився в Нижньому Тваріжці Бардіївського округу священник, учитель пряшівської півцеучительської препарандії Микола Петрик (145). Помер 3.9.1932 р.

4.9.1910 р. – народився в Гачаві, окр. Кошиці-околиця, педагог, художник, громадський діяч Михайло Дубай (110). Помер 4.10.1993 р.

4.9.1965 р. – маніфестація у київському кінотеатрі «Україна» проти арештів української інтелігенції (55).

4.9.1985 р. – помер в концтаборі український поет, прозаїк, правозахисник Василь Стус (35). За переконання в необхідності української культурної автономії був заборонений радянською владою і 12 років позбавлений волі. Народився 6.1.1938 р.

5.9.1925 р. – в Порошкові на Перечинщині Закарпатської області України народився музикознавець і фольклорист, художній керівник і головний диригент Закарпатського народного хору Михайло Кречко (95). Помер 27.2.1996 р.

7.9.1870 р. – народився російський письменник Олександр Купрін (150). Помер 25.8.1938 р.

7.9.1875 р. – народився видатний український художник Олександр Мурашко (145). Помер 14.6.1919 р.

12.9.1875 р. – народився український диригент та композитор Олександр Кошиць (145). Помер 21.9.1944 р.

12.9.1925 р. – народився український живописець, народний художник Олександр Лопухов (95). Помер 14.9.2009 р.

13.9.1945 р. – засновано Закарпатську обласну універсальну наукову бібліотеку в Ужгороді (75).

14.9.1885 р. – помер педагог, публіцист, мовознавець Юрій Ігнатков (135). Викладав грецьку, латинську та руську мови в Ужгородській гімназії, працював в товаристві Василія Великого, співзасновник літературної газети «Світ». Народився 14.5.1840 р. в Михалівцях.

14.9.1910 р. – народився в Чабинах Меджилабірського округу учитель, громадський діяч, перший голова ОНК в Стропкові, один із засновників Української Народної Ради Пряшівщини (УНРП) Андрій Ґавула (110). Помер 21.10.1976 р.

14.9.1990 р. – помер церковний діяч, колишній директор Єпархіальної ради Православної церкви в Михалівцях Микола Щербей (30). Народився 20.12.1911 р.

15.9.1900 р. – народився в Медзанах поблизу Пряшева словацький письменник Йозеф Томашик-Думин (120). Помер 20.5.1937 р.

16.9.1745 р. – народився російський полководець Михайло Кутузов (275). Помер 28.4.1813 р.

16.9.1905 р. – народився чеський поет Владимир Голан (115). Помер 31.3.1980 р.

17.9.1940 р. – помер великий український актор, режисер Петро Саксаганський (80). Народився 15.5.1859 р.

17.9.1910 р. – народився чеський поет і письменник Франтішек Грубін (110). Помер 1.3.1971 р.

18.9.1875 р. – помер український та російський письменник Олександр Афанасьєв-Чужбинський (145). Народився 28.2. 1816 р.

22.9.1780 р. – народився словацький етнограф, славіст Ян Чаплович (240). Помер 29.5.1847 р.

22.9.1835 р. – народився український і російський філолог Олександр Потебня (185). Помер 11.12.1891 р.

22.9. 1930 р. – народилася в Лютині Сабинівського округу колишній редактор пряшівського радіомовлення Ольга Кратюк (90). Померла 17.4.2004 р.

25.9.1920 р. – помер історик, етнограф, церковний та громадський діяч Юлій-Калман Жаткович (100). Автор першого в Угорщині «Короткого нарису української літератури» (1900) та «Короткої історії руської літератури до татарської навали» (1897). Переклав угорською мовою окремі твори Марка Вовчка, Ю. Федьковича, І. Франка, відомий протест західноукраїнських культурних діячів «І ми в Європі» (1896). Народився 14.10.1855 р. в Ужгороді.

27.9.1910 р. – народився в Лукові Бардіївського округу учитель, громадський діяч Іван Пивоварник (110). Організував діяльність драматичних, музичних, танцювальних гуртків НХТ, диригував молодіжні оркестри. Помер 27.8.1967 р.

28.9.1890 р. – народився в Порачі церковний діяч, учитель Пряшівської руської учительської семінарії в Пряшеві Мирон Петрашевич (130). Помер 9.8.1959 р.

29.9.1845 р. – народився український письменник, драматург Іван Карпенко-Карий (175). Помер 15.9.1907 р. в Берліні.

29.9.1885 р. – появився перший номер ужгородського літературно-художнього журналу «Листок», засновником і редактором якого був Є. Фенцик (135). Припинив своє існування в 1903 р.

29.9.1930 р. – помер український художник Ілля Рєпін (90). Найвідоміші твори: «Бурлаки на Волзі», «Іван Грозний і син його Іван», «Запорожці пишуть листа турецькому султану», «Вечорниці», «Гайдамака», «Чорноморська вольниця», «Портрет І. С. Тургенєва». Народився 24 липня 1844 в Чугуєві на Харківщині.

29.9.1935 р. – народився в Ужгороді культурно-освітній діяч, засновник та диригент хору «Карпати» Левко Довгович (85).

29.9.1940 р. – народився в Кальнику на Мукачівщині літературознавець, критик Дмитро Федака (80). Помер 11.10.2016 р.

Поганий рік для сільських господарів Земплина

Сільським господарям не зичила погода, шкоди завдавали хвороби, але був і менший попит.

2020 рік не є вдалим для сільських господарів в округах Гуменне, Снина і Меджилабірці.

Через несприятливу погоду врожайність нижча, ніж минулого року, низькі ціни на врожаї та відсутність попиту на них також є проблемою.

Так оцінила сучасний стан директорка Регіональної сільськогосподарської та продовольчої палати в Гуменному (Regionálna poľnohospodárska a potravinárska komora) Яна Шпунтова.

«Суха осінь, довготривала суха зима, а також весна спричинили відсутність вологи в той час, коли рослинам потрібна волога. Почалися дощі у травні і тривали майже до кінця липня. Все це призвело до того, що порослі були нижчими і тоншими. Врожай був слабшим у порівнянні з минулим роком», – сказала Шпунтова, зазначивши, що найбільше зниження врожаю зафіксували сільські господарі Земплина у вівса та пшениці.

У вівса урожайність впала з минулорічних 2,8 до 1,9 тонни з гектара, урожайність пшениці цього року становить 3,82 тонни з гектара, тоді як минулого року вона досягала 4,36 тонни з га.

Яна Шпунтова додала, що через вологість рослинність місцями була повністю мокрою.

«Це було видно і неозброєним оком у полі. Чого не бачили – це хвороби, особливо грибкові захворювання зерна», – сказала вона.

Незважаючи на зниження врожаю порівняно з минулим роком, Шпунтова вважає врожай цього року порівнянним із п'ятирічним середнім.

«Найгірше те, що ціни різко впали, настало зменшення поголів'я великої рогатої худоби та свиней, до зернових не виникає особливого інтересу», – так вона підсумувала негативи цьогорічного сільськогосподарського сезону.

-гз-

Сторінки минулого (13)

БЕХЕРІВ – BECHEROV (окр. Бардіїв)

Kwbeher (1414), Beharó (1492), Bicharó (1618), Becherow, угор. Bihaw

Стат.: 1787 – 641, 1828 – 971, 1869 – 736 жит., 1880 – 743, 1890 – 717, 1900 – 732, 1910 – 729; 1921 – 129 буд., 709 жит., з т. 18 чсл., 663 рус., 25 євр.; 575 гр.-кат., 9 р.-кат., 84 прав., 2 єв., 25 ізр.; 1930 – 709, 1940 – 700, 1948 – 553, 1961 – 550, 1970 – 472, 1980 – 402; 1991 – 116 буд. (20 незас.), 298 жит, з т. 184 рус., 22 укр., 78 слов., 11 ром.; 148 прав., 130 гр.-кат., 8 р.-кат., 2 без, 1 єв., 9 невст., 2001 – 274 жит., з т. 82 слов., рус. – 133, укр. – 45, 119 прав., 128 гр.-кат., 18 р.-кат., 2011 – 279 жит, з т. 101 слов., 117 рус, 14 укр., 33 ром., 1 пол., 1 рос., 12 невст., 111 гр.-кат, 107 прав., 31 р.-кат., 2 євангел. авсбург, віросп., 14 без, 14 невст.

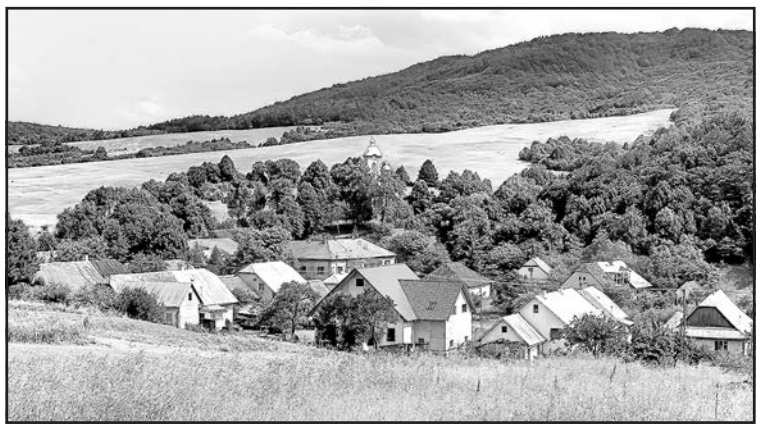

Пл. хот. 2100 га. Заповідник Бехерівська тисина з 16.12. 1954 р. (24,13 га). Тут під охороною знаходиться тис ягідний (Taxus baccata).

Олексій Фаринич в хроніці Бехерова, яку почав писати в 1933 році, зафіксував переказ про походження назви села. В оселі жив один дуже багатий поселенець, якому належав майже весь хотар. Мав він жінку, доньку і слуг. Одного дня його донька купалася в недалекому ставку і тонула. Почувши її крик, прибіг пастух, який неподалік пас худобу, і врятував її. Коли про це довідався батько, дозволив пастухові одружитись з його донькою. Оскільки цей пастух називався Бехер, то оселя пізніше почала називатись Бехерів. Цей переказ зафіксував Михайло Дубай на основі хроніки Бехерова («Дружно вперед», № 8 за 1966 р.).

Бехерів виник на одному з карпатських переходів в Польщу. Оселя могла виникнути в часі татарського нашестя в першій половині 13 сторіччя, коли населення тікало в гори і, таким чином, рятувалось перед наїзниками.

Перша письмова згадка про Бехерів датується 1414 роком. Село належало маковицькому панству. Історик Ян Бенько перечислює його в списку новозаснованих сіл із 65, які належали до маковицького панства, яке в 1472 р. мало 1 336 поселень. Внаслідок набігів польських військ на Маковицю тут в 1494 р. залишилось вже лише 293 поселення. Руйнівні наслідки приносили польські війська і пізніше.

В кінці 16 ст. Бехерів був руським селом з родиною шолтиса і родиною православного священника. Жителі займались транспортом товарів та розведенням коней. У 1600 р. – 23 будинки і будинок шолтиса. Піддані, залежно від площі землі, працювати на феодалів, давали зерно, масло, навіть платили гроші. Один з договорів був підписаний з прислугою феодала Дежефі і місцевими жителями – Я. Костиком, І. Баницьким, Д. Борнянським, Г. Гафеном і Ф. Вадухом. На той час в селі жили такі сім'ї, як Кузьма, Гафич, Кохан, Кокош, Куруц, Гривна, Гузанин, Бринда, Франко, Лещишин. В списку наводилось 58 підданих сімей.

В селі була дерев'яна церковця. На місці старої церковці була побудована каплиця, на якій був вирізьблений рік, але й вона розпадується. Так про Бехерів писав угорський топограф Ф. Пешті. «На підставі перепису з 1784 –1787 років в селі було 110 хат. В них жило 114 сімей, які нараховували 633 душі. Майже цю саму кількість населення подає і рукописна консигнація фар з 1788 року, яка була підготовлена з наказу мукачівського єпископа. В селі була холера і в 1872 – 1873 роках. Мертвих хоронили групами на польському кордоні, і тому й досі це місце називається Могилою». (Див. «Дружно вперед», № 8/1966, дані хроніки села лягли і в основу сучасної офіційної веб-сторінки Бехерова).

1828 село мало 133 будинки, 971 жителя, які займалися землеробством, працювали у лісах. Під час Першої світової війни в хотарі села розгорілась битва між австро-угорськими та російськими військами. На російському та італійському фронтах загинуло 19 бехерівлян. Як згадка про криваві фронтові події в бехерівському хотарі побудовано пам'ятник на Дуяві (архітектор Душан Юркович). Це не лише місце подуву вітрів, звідки пішла її назва, але й місце поховання вояків – 168 австро-угорських та 135 російських. У Бехерові на військовому цвинтарі на окраїні села (архітектор Любомир Ґрамата) в 72 могилах поховано 111 вояків – 76 австро-угорських і 35 російських. Під час Другої світової війни в 1942 р. з села були вивезені єврейські сім'ї, які загинули в концентраційних таборах. В 1944-45 рр. Бехерів був значно пошкоджений, 52 жителів добровільно воювало в рядах Червоної армії, 28 вступило в ряди Чехословацького армійського корпусу, 15 жителів Бехерова загинуло. 5 грудня 1949 р. – початок регулярного автобусного сполучення. В червні 1951 р. запроваджено електрику. 1956 р. засновано державне господарство, 1959 р. – артіль. Початки діяльності артілі пов'язані з Іваном Білянським, Іваном Лещишиним, Іваном Дацеєм.

▲ *Пам'ятник полеглим жителям Бехерова у Другій світовій війні.*

▲ *В Бехерові народився український письменник і журналіст Федір Лазорик. Меморіальна дошка була відкрита 22 квітня 1993 року.*

Школа евідована з 1600 р. В селі вчили Василь Шаламон, Н. Кречинський, Н. Борис. Серед вчителів особливо виділяються Іван Катренич, Павло Капішовський, Олексій Фаринич. У 1945 р. відкрита початкова школа, 1946 р. – дитсадок. Від 1979 р. школярі навчалися у Хмельовій.

Православна церква із священником діяла від поч. 15 ст. Церковна метрика ведеться з 1785 р. Греко-католицька церква Різдва Пресвятої Богородиці (1847 р., національна пам'ятка культури). Ікони в церкві малював П. Богданський (1869). Після Першої світової війни майже всі жителі навернулись в православ'я. Православна церква Покрову Божої Матері освячена в 1923 році. Серед священників відомий правник і політичний діяч, депутат парламенту часів дуалістичної Австро-Угорщини Михайло Артим (14.10.1848, Микулашова – серпень 1918, ймовірно, Пряшів), який служив в Бехерові (паралельно у філіалі Реґетівці) в 1877 – 1918 рр. Став ініціатором судового процесу над жителями Бехерова через їх спроби навернення до православ'я. Проте виступав за збереження кирилиці та юліанського календаря.

В результаті оптації в 1947 р. в СРСР переселилось дванадцять сімей з 67 членами.

У 1969 р. збудовано пам'ятник полеглим у Другій світовій війні (1993). 1. 7. 1994 р. відкрито пограничний перехід між СР і Польщею.

У Бехерові народилися видатні особи, серед них громадсько-культурний діяч Йосиф Збіглей (27.12.1886 – 30.7.1971), педагог Олексій Фаринич (20.6.1911 – 1.7.1991), Федір Лазорик (1.4.1913 – 4.7. 1969), історик Василь Гривна (22.4.1915 – 19.1.1987), педагог, громадсько-політичний діяч Іван Лещишин (29.5. 1928 – 3.2.2020) та ін.

-мі-

Гумор

Маленький Вовочка дивиться, як тато фарбує скло. Мама його повчає:

– Дивись, Вовочко, і вчися, підростеш – татові будеш допомагати...

– А що, він до того часу сам не дофарбує?

* * *

– Ти могла б їхати не так швидко? В мене все мерехтить перед очима!

– А ти зроби, так як я.

– Як?

– Закрий очі.

* * *

Хлопчик років 4-5-ти приходить в молочний магазин, ставить на прилавок бідончик і каже:

– Мама шкажала шметани!

Продавець наливає сметану, малий бере бідон і йде до виходу. А продавець йому навздогін:

– Хлопче! А гроші!?

Малий:

– Мама шкажала – в бідоні...

* * *

– Ви заміжня? – питає суддя жінку свідка.

– Мій чоловік помер п'ятнадцять років тому.

– Але ж у вас п'ятеро маленьких дітей!

– Але помер чоловік, а не я!

* * *

На роботі пересварилися жінки. Начальник, втративши терпіння, кричить:

– Тихо! Нехай говорить та, котра старша за всіх.

Всі негайно замовкли.

* * *

– Як ти думаєш, чим харчувався Ной, перебуваючи на ковчезі?

– Напевно, рибалив.

– Ну, з двома-то черв'яками багато не нарибачиш...

* * *

– Милий, привіт, чим займаєшся?

– Лежу в ліжку, засинаю. А ти?

– А я сиджу в барі за твоєю спиною, дивлюся, як ти крутишся і не можеш заснути.

Програма радіо

1.9.2020 – вівторок
18.15–18.40 – Святкова програма (У)

2.9.2020 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Бесіда русинська

3.9.2020 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

4.9.2020 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

5.9.2020 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
19.00 – 20.00 – Клуб особистостей русинський
20.00 – 20.30 – Громадянський клуб
20.30 – 21.00 – Гіт-парад русинський
21.00 – 22.00 – Національний журнал український, реприза
22.00 – 23.00 – На словечко, реприза

6.9.2020 – неділя
21.00 – 22.00 – Там у нас, реприза
22.00 – 22.30 – Корені, реприза
22.30 – 23.00 – Музика національностей, реприза

7.9.2020 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

8.9.2020 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

9.9.2020 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Дзвони над країною, русинськи

10.9.2020 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
19.00 – 20.00 – Клуб особистостей український

11.9.2020 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

12.9.2020 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Мости
20.30 – 21.00 – Гіт-парад український
21.00 – 22.00 – Національний калейдоскоп, реприза

13.9.2020 – неділя
21.00 – 22.00 – Бесіда русинська, реприза
22.00 – 22.30 – Громадянський клуб, реприза
22.30 – 23.00 – Гіт-парад русинський, реприза
23.00 – 24.00 – Клуб особистостей русинський, реприза

14.9.2020 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

15.9.2020 – вівторок
18.15–18.40 – Святкова програма (У)

16.9.2020 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Бесіда русинська

17.9.2020 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

19.9.2020 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

20.9.2020 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Ми, русини
20.30 – 21.00 – Музика національностей
21.00 – 22.00 – Клуб особистостей український, реприза
22.00 – 23.00 – З архіву національно-етнічних передач

21.9.2020 – неділя
09.00 – 10.00 – Літургія ГКЦ
21.00 – 22.00 – Дзвони над країною русинськи, реприза
22.00 – 22.30 – Мости, реприза
22.30 – 23.00 – Гіт-парад український, реприза

22.9.2020 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

23.9.2020 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

23.9.2020 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновинни (Р)
19.00 – 20.00 – Там, у нас

24.9.2020 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
19.00 – 20.00 – На словечко

25.9.2020 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

26.9.2020 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Корені, реприза
20.30 – 21.00 – Музика національностей
21.00 – 22.00 – Національний калейдоскоп

27.9.2020 – неділя
21.00 – 22.00 – Бесіда русинська, реприза
22.00 – 22.30 – Му, русини, реприза
22.30 – 23.00 – Музика національностей, реприза

28.9.2020 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

29.9.2020 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

30.9.2020 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Бесіда русинська

Зміна програми можлива.

Звичаї нашого села

ДАРУНКИ ТА ОБДАРОВУВАННЯ В СІМЕЙНІЙ ОБРЯДОВОСТІ ПРЯШІВЩИНИ

(Продовження. Початок в № 16/2020)

До Другої світової війни тиждень-два після хрестин відбувалась менша гостина – *родовины* (с. Вишня Ядлова), *народове* (Свидник), *родівка* (с. Бехерів), на яку запрошували лише кумів, які приходили з подарунками-натураліями в кошиках: два кілограми рису, один кілограм муки, цукор, яйця, сир, масло, літр горілки.

В 70-х роках XX ст. в селі Руські Пекляни було модним трендом дарувати хрещеній дитині декоративний кошик з живими квітами та різними іграшками. На Спишу (с. Завадка) на хрестинах акушерка з пов'язаною рукою збирала гроші на *спарену руку*, а у Вишній Полянці їй збирали по одній кроні *на віз*. Крім того, *валальська баба* отримувала за свої служби такі подарунки: кусник полотна, сало, ковбасу, хліб та меншу грошову нагороду. Цей подарунок одночасно був ніби закликом в перших тижнях привчати породіллю, що народжує вперше, до піклування новонародженої дитини.

До 1930 року в селі Курів на Бардіївщині існував звичай, коли на прощання обдаровували кожного гостя з хрестин одним хлібом – *осух*. В 60 р. минулого століття в селі Кружльова при Свиднику під час приходу на хрестини давали т. зв. *привітне*, а в кінці хрестин *одвітне* в сумі 5 – 10 або 20 крон, *бо з голыма руками нихто не пришол, ани не ішол гет*. В першій половині XX ст. кожного з присутніх гостей в кінці хрестин обдаровували калачами – *фучками*, якими по дорозі вгощали стрічних зі словами: *Нате, коштуйте, жебы наше кресня мало серенчу до танця.*

Подарунки та обдаровування в сімейній обрядовості, як взаємодопомога типове передусім в традиційній (але і в сучасній) весільній обрядовості, де система обдаровування супроводила всі весільні дії. У весільному обряді русинів-українці Словаччини вже при спросинах *спросатарі* домовляли умови шлюбу (*спросатарі докладували свадьбу*), вартість приданого, яке залежало, передусім, від майнових відносин батьків. Дівчина з батьківського дому отримувала придане (*дзяйстря, застря*) ділянку поля (*орек поля, осмину поля*), худобу або гроші. Важливою частиною приданого була велика шлюбна перина, чотири подушки, багата наречена отримала 5 – 7 подушок, пошитих з домотканого полотна з червоними смугами (с. Якуб'яни). Частину жіночого вбрання молодої вкладала до весільної *лади* мати або сестра нареченої, яка туди вкладала в першу чергу чоловічі підштаники (*ґачі*), що мало забезпечити першороджену дитину чоловічої статі (с. Ваґринець). В інших місцевостях з тою ж самою метою до неї клали трохи ячменю (с. Гавай).

▲ *Свадьбляна мама з весільним обрядовим хлібом кухом. Якуб'яни, 1980.*

Подарунками обдаровували перед весіллям. Історик та етнограф Анатолій Кралицький в своєму описі *З весільної обрядовості з Лабірщини* з кінця XIX ст. наводить, що заручини (*обручання, заручини*) наречені виміняли один одному хустинами із срібною монетою. Традиційні заручини у зв'язку з обдаровуванням наречених в області Старинської долини називали *рушники* або *заручини*. В неділю підвечір приходять до дому молодої жених зі своєю ріднею з хрещеним батьком, дівером (*шваґром*) і друзями, для яких молода підготувала виткані та вишиті рушники. При даруванні рушників кожного з них ним обв'язувала й поцілувала. Рушники були ознакою дружини молодої в часі весілля. Найкращий з рушників був призначений женихові разом з пірцем – *покрейдою*. Передавала його молода. *Покрейда* була покладена на тарілці разом з хлібом та горіхами й грошима.

Надія ВАРХОЛ, Йосиф ВАРХОЛ.

(Продовження в наступному номері)

Ми прочитали...

Inštaláciu Biľakovej busty v Krajnej Bystrej prešetrí NAKA

Prokurátor špeciálnej prokuratúry poveril políciu, aby preverila, či ponechaním busty Vasiľa Biľaka v Krajnej Bystrej nedochádza k propagácii extrémistickej komunistickej ideológie.

V apríli tohto roka boli za pomaľovanie busty komunistického politika Vasiľa Biľaka v jeho rodisku Krajná Bystrá právoplatne odsúdení výtvarníci Peter Kalmus a Ľuboš Lorenz. Za ich akciu spred piatich rokov dostali podmienečný trest.

Teraz sa Národná kriminálna agentúra (NAKA) zameria na to, či nebol spáchaný trestný čin tým, že Biľakova busta vôbec bola v Krajnej Bystrej inštalovaná. Biľak je jedným z politikov, ktorí sa v lete roku 1968 podpísali pod takzvaný pozývací list pre sovietske vojská a podieľal sa teda na nelegitímnom vpáde vojsk Varšavskej zmluvy do Československa.

V noci zo štvrtka 20. augusta na piatok 21. augusta tohto roku uplynie od okupácie Československa už 52 rokov. Podľa Ústavu pamäti národa zahynulo v dôsledku okupácie v Československu najmenej 108 ľudí, z toho 37 na Slovensku. Ďalšie stovky ľudí boli ťažko ranení.

Denníku N vyšetrovanie v tejto trestnej veci potvrdila hovorkyňa špeciálnej prokuratúry Jana Tökölyová.

«Prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry v priebehu tohto mesiaca, teda augusta 2020, vyšetrovateľovi NAKA odovzdal na vybavenie trestnú vec týkajúcu sa verejnej inštalácie pamätníka busty Vasila Biľaka v obci Krajná Bystrá pre podozrenie zo spáchania extrémistickej trestnej činnosti.»

Prokurátor sa pritom odvoláva aj na rozsudok s Lorenzom a Kalmusom za to, že Biľakovu bustu poničili ešte v roku 2015, krátko po jej odhalení. [...]

Čo presne súdy v Kalmusovom a Lorenzovom prípade povedali? Výslovne konštatujú, že ich rozhodnutie, ktorým oboch výtvarníkov odsúdili na podmienečný trest za pomaľovanie Biľakovej busty, «nie je obhajobou Vasiľa Biľaka, komunistického režimu, ani zločinov v ňom páchaných».

Súdy povedali, že výtvarníci mali právo vyjadriť svoj názor na Biľakovu bustu, ale nie jej poničením. «Obžalovaní namiesto toho, aby využili zákonné prostriedky, ak mali námietky voči zákonnosti osadenia sochy Vasiľa Biľaka, svojvoľne zasiahli do majetkových práv iného.»

Jednoducho povedané, súdy konštatovali, že ak mali Kalmus s Lorenzom podozrenie, že inštaláciou busty došlo k spáchaniu trestného činu výroby extrémistických materiálov, mali dať trestné oznámenie a nekonať svojvoľne. Špeciálna prokuratúra sa tohto výroku chytila a necháva teda políciu preveriť, či busta kolaboranta Biľaka nie je protizákonná.

Biľaka nikdy nepotrestali

Čo sa bude diať ďalej? Podľa pokynu prokurátora bude musieť NAKA zistiť, kedy a kým bola busta inštalovaná a prizvať si znalca na extrémizmus. To by nemal byť veľký problém. Biľakov pomník bol v jeho rodnej obci odhalený 21. februára 2015 a objednala si ho krajská rada Komunistickej strany Slovenska.

Petíciu za inštaláciu pomníka vtedy podpísali takmer dve stovky z 466 obyvateľov Krajnej Bystrej

Zástupca starostu Krajnej Bystrej Juraj Štefanco povedal, že v dedine osadenie busty nevnímajú ako podporu komunizmu, ale ako poďakovanie rodákovi. «Najmä starší ľudia si ho pamätajú a sú vďační za to, čo pre obec urobil,» povedal.

Biľak bol za svoju rolu v roku 1968 a pozvanie vojsk Varšavskej zmluvy po novembri 1989 trestne stíhaný. Stíhanie trvalo viac ako dvadsať rokov, no pred súd sa nikdy nedostal. V roku 2011 bolo zastavené, lebo špeciálna prokuratúra nemohla zohnať svedkov, ktorí by vypovedali, ako to bolo s pozývacím listom. Slovensko z Ruska nezískalo ani originál listu.

Dôvod bol jednoduchý – Biľak bol v tom čase posledným žijúcim signatárom pozývacieho listu. Zomrel v roku 2014.

Dušan Mikušovič
DennikN, 21.08.2020.

NOVE ŽYTŤA Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 70. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 €. Štvrťročné predplatné 2,60 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o.. Krupinská 4, P. O.Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

KULT MINOR

НОВЕ ЖИТТЯ Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 70. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.